

Nec obest: quod damnatus sit obstinatus in malo; quia non est obstinatus in peccatis in hac vita remissis.

Nec obstat: quod pœnæ damnatorum sint immutabiles; quia quamvis pœna essentialis damnatorum mutari non possit, pœna tamen accidentalis, quæ debetur ob peccatum mortale in vita remissum, mutari potest.

Denique nec obest: quod existens in peccato mortali pro pœna temporali propter peccatum mortale remissum in hâc vitâ satisfacere nequeat; quia in hâc vitâ solum locum habet satisfactio, quæ extrâ statum gratiæ à Deo non acceptatur, in alterâ vitâ locum habet satisfactio

DISPUTATIO XVIII.

De legum essentiâ, distinctione & subjecto.

Post considerationem eorum actuum, quibus ad Deum ut ultimum finem pervenimus, vel ab eo recedimus, nunc pergit Angelicus Doctor ad expendenda illa, quibus Deus nos circâ agenda instruit, quæ sunt leges, & quo ad agenda juvat, quod est gratia. Lex à legendo est dicta eò, quod olim solebant in publicis tabulis leges scribi, & populo legendæ proponi, vel ut alii volunt à ligando, eò quod homines legibus ligentur & obligentur ad aliquid præstandum vel omittendum. Lex metaphoricè sumitur pro inclinatione & propensione in aliquem finem naturaliter impressâ ut Prov. 8. v. 29. *Legem ponebat aquis ne transirent fines suos.* Sic etiam ab Apostolo ad Rom. 7. v. 23. Inordinata inclinatio appetitûs sensitivi lex membrorum, lex peccati appellatur. Lex propriè sumpta est regula directiva actuum humanorum in bonum. De hâc regulâ agunt Theologi in quantum ab increatâ justitiâ derivata hominem à vitiis avocatur & ad Deum ultimum finem supernaturalem consequendum disponit.

QUES.

QUÆSTIO I.

De essentiâ & divisione legis.

Suppono. Necessariam esse homini legem, per quam actus humani in finem suum ultimum dirigantur, quia cum homo sit creatura ab intrinseco in suis operationibus defectibilis, nec ipsa possit esse regula suarum operationum, indiget aliquâ regulâ extrinsecâ superioris potestatis, quâ astringatur vel contineatur intra limites honestatis, & cum homines singuli subordinentur toti communitati ac bonum privatorum dependeat à bono communi omnium, necessariæ fuerunt leges, quæ privatos ad bonum commune procurandum astringerent & dirigerent. Suppositâ necessitate legis & consequenter etiam existentiam legis.

DICO I. *Lex imponitur aliis per modum regulae & mensurae... quæ nihil est aliud quam quedam rationis ordinatio ad bonum commune ab eo qui curam communitatis habet promulgata*, S. Th. hic Q. 90. a. 4. O.

Explicantur singulæ particulæ. **1. Ordinatio**: non passiva sed activa & directiva; lex enim ordinat & dirigit, subditi verò legis ordinantur & diriguntur per legem ad bonum commune. **2. Rationis**: quia, cum lex sit regula quædam actuum humanorum, debet necessariò pertinere ad rationem vel intellectum: rationis enim est ordinare & practicè conferre, quid expediat ad bonum communitatis, ideoque lex ad prudentiam pertinet, quæ est virtus intellectûs practici. **3. Ab eo, qui curam communitatis habet**: quia cum lex ordinet hominem ad bonum commune, non ad quemlibet pertinet, facere legem, sed ad eum, cui primariò incumbit cura boni communis: scil. ad principem vicem multitudinis gerentem, vel ad ipsam multitudinem: in defectu enim principis ad omnes

pertinet bono communi providere. 4. *Promulgata*: quia lex est regula, quæ illis, quibus imponitur, applicari debet, & ad eorum, qui legi subjiciuntur, notitiam deduci.

Ex hâc definitione facilè apparet differentia ab aliis, quæ non sunt lex: ut. 1. Differt ab actibus speculativis, qui inhærent veritati contemplandæ, lex verò ordinatur ad aliquid faciendum vel omittendum, ideoque est actus intellectûs practici. 2. A scientia, quæ versatur circâ universalia præscindendo à circumstantiis. 3. A conscientia, quia illa est actus prudentiæ monasticæ, qua homo supposita lege sibi ipsi intimat, quid sit faciendum vel omittendum. 4. Ab arte quæ est regula factibilium, lex autem est regula morum & consequenter agibilium. 5. A præcepto, quia præceptum per se non respicit bonum communitatis, sed privatum; ideoque non datur omnibus sed personis particularibus, & à quolibet superiore, Domino, Patrefamilias habente potestatem gubernativam imponi potest. 6. A privilegio, quod uni tantum personæ aut certo personarum generi conceditur, leges autem non in singulares personas sed generaliter constituuntur. 7. Demum à consilio, quod datur privato ad privatum bonum sine respectu ad bonum publicum & absque efficacia obligandi.

DICO 2. *Regula & mensura humanorum actuum est ratio...* unde relinquitur, quod lex sit aliquid pertinens ad rationem, S. Th. hic Q. 90. a. 1. Q. Sive essentia legis formalis consistit in actu rationis seu intellectus qui imperium dicitur præsupponens actum voluntatis.

Probatur prima Pars: ad eam potentiam pertinet formalis lex, ad quam pertinet primus & proprius actus legis; atqui ille pertinet ad intellectum, quia proprius actus legis est imperare, solus autem intelle-

ctus

DE LEGIBUS
 Actus imperat, c
 peat, ad aliquid
 do, sic autem or
 nis est rationis
 Probatur 2da
 ctus prudentie
 mo movente in
 movendi est ac
 intellectum practi
 ctu voluntatis.
 Pro majori huj
 tunc esse ordinem
 ad legem conceder
 les communitatis
 tum commune,
 boni publici consu
 gis ad hunc finem e
 tatorie approbat leg
 tantis legem sic ce
 sua Autoritate ac p
 legem electam obl
 ctum imperii eand
 coiter subditis den
 moraliter derivat;
 legislator practice su
 tem medi ad bonu
 lecti tanquam in act
 lino consistit lex fo
 Obi. 1. Lex sapi
 Pl. 102. Novas fec
 Pl. 142. Disce me
 consistit in actu vol
 re. Distinguede
 hancis præsupposi
 ma & radicalis vis

Actus imperat, quia imperans ordinateum, cui imperat, ad aliquid agendum intimando vel denuntiando, sic autem ordinare per modum cuiusdam intimationis est rationis vel intellectus.

Probatur 2da Pars: omnis vis motiva & libertas in actibus prudentiæ dependet à voluntate tanquam primo movente in ordine creato; atqui actus habens vim movendi est actus liber pertinens ad prudentiam & intellectum practicum. Ergo dependens à prævio actu voluntatis.

Pro majori hujus conclusionis intelligentia advertite: hunc esse ordinem in actibus intellectus & voluntatis ad legem concedendam concurrentibus. 1mò Præses communitatis habet intensionem procurandi bonum commune. 2dò Post efficacem intensionem boni publici consultat de bonitate & congruitate legis ad hunc finem condendæ. 3tiò Judicat & resolutoriè approbat legis æquitatem. 4tò Per actum voluntatis legem sic consultatam & approbatam eligit & sua Authoritate ac potestate jurisdictionis subditos ad legem electam obligare decernit. 5tò Demum per actum imperii eandem voluntatem sufficienter & efficaciter subditis denuntiat, & vim obligandi in illos moraliter derivat; in hoc ultimo actu imperii, quo legislator practicè subditis imperat & intimat executionem medii ad bonum commune procurandum à se electi tanquam in actu principali & omnium perfectissimo consistit lex formaliter & in recto.

Obj. 1. Lex sæpius in script. vocatur voluntas ut Ps. 102. *Notas fecit... Filii Israel voluntates suas.* Ps. 142. *Doce me facere voluntatem tuam.* Ergo consistit in actu voluntatis.

R. Distinguendo cons. ergo lex consistit in actu voluntatis præsuppositivè & originativè Con. quia prima & radicalis vis movendi & obligandi pertinet ad

voluntatem. Consistit in actu voluntatis formaliter & in recto N. scriptura quemadmodum ratione primi membri distinctionis legem vocat nominibus significantibus voluntatem, ita ratione 2di membri, sapius vocat nominibus significantibus intellectum, sic lex vocatur lux, lumen, lucerna ut Ps. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Ps. 18. *Præceptum Domini, lucidum, illuminans oculos.* Lumen autem & lux propriè pertinent ad intellectum.

Obj. 2. Illius potentia est lex, ad quam pertinet respicere bonum communitatis: quia finis legis est bonum communitatis; atqui proprium est voluntati respicere bonum. Ergo lex est actus voluntatis.

R. Distinguendo mi. proprium est voluntati respicere bonum illud appetendo & eligendo Con. proprium est voluntati respicere bonum illud intinendo & prosequendum esse iudicando N. lex indicat & practicè ostendit, quomodo bonum communitatis prosequendum & procurandum.

Obj. 3. In illa potentia residet actus legis, in qua formaliter residet Dominium vel potestas jurisdictionis, quia lex vel ferre legem est actus proprius jurisdictionis; atqui potestas tam jurisdictionis quam proprietatis residet in voluntate: quia Dominium est facultas libera disponendi de re in utilitatem vel publicam vel privatam, libera illa facultas, ut patet, est in voluntate.

R. Distinguendo maj. in illa facultate residet lex, in qua residet Dominium quoad vim regulandi & dirigendi Con. quoad vim movendi N. potestas jurisdictionis in voluntate residens movet intellectum, & reddit actum intellectus efficacem, ut à voluntate electam & approbatam legem subditis per imperium Authoritative intinet, & hoc imperium subditis voluntatem legislatoris Authoritative intinans est formaliter lex in recto.

DICO

DE LEGUM E
DICO 3. Promul
lex habeat suam

O.
Explicio: promul
secam consti
perio passivè acce
pro intelligentia to
Nona: differentia
lege legis; divulg
nizationem notitia
initiva legis; po
viam ferre, quod
es promulganda, &
lex defectu pro
beat, & divulgatio
sufficiat. Promu
& solennis pro
prio sumitur passivè pr
imperium & intinatio
imur pro ipso imperi
nis formaliter quidem
casante, in quantum e
mandativum legis. E
Tota Pars Probatur:
nis Authoritative intin
tina: quia lex formali
in actu secundo mens
cum legislator suam
ni per vocem publican
ni subditis obligator
publicam propositioner
vitione nequidem in
tam ante publicam pr
obligaret, cum per pri
culari subdito lex a

DICO 3. *Promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, quod lex habeat suam virtutem*, S. Th. hic Q. 90. a. 4. O.

Explico: promulgatio legis activè accepta pertinet ad intrinsecam constitutionem legis, non tamen promulgatio passivè accepta.

Pro intelligentia terminorum.

Nota: differentiam promulgationis legis à divulgatione legis; divulgatio legis fit per simplicem communicationem notitiæ legis latæ, & hæc non est ratio constitutiva legis: potest enim subditus per notitiam privatam scire, quod lex à principe sit subscripta & cras promulganda, & tamen nondum obligari lege: cum lex ex defectu promulgationis vim obligandi non habeat, & divulgatio ad solemnem promulgationem non sufficiat. Promulgatio legis est Authoritativa intimatio & solemnis propositio legis. Hæc promulgatio sumitur passivè pro signo externo, ex quo elucet imperium & intimatio obligativa legislatoris, activè sumitur pro ipso imperio legislatoris actu scil. intellectus formaliter quidem immanente, virtualiter tamen transeunte, in quantum efficaciter causat aliquod signum manifestativum legis. Hoc notato.

Ima Pars Probatur: lex est actus formalis legislatoris Authoritativè intimantis subditis, quid sit faciendum: quia lex formaliter est regula & mensura actualis in actu secundo mensurans operationes subditorum; atqui legislator suam Authoritatem non interponit, nisi per vocem publicam loquatur ut persona publica, quid subditis obligatoriè sit faciendum, quod fit per publicam propositionem legis, sinè quâ publicâ propositione nequidem in actu primo lex obligat, aliàs etiam ante publicam propositionem lex divulgata actu obligaret, cum per privatam notitiam sufficienter particulari subdito lex applicetur; ergo promulgatio
activè

activè sumpta est quid intrinsecum & essentialè legi, sine quo lex non habet vim obligandi, cum tamen de essentiâ legis sit, quod sit regula obligans.

2da Pars Probatur: quæ pertinent ad intrinsecam constitutionem legis, debent se tenere ex parte legislatoris; atqui solum activa promulgatio se tenet ex parte legislatoris, promulgatio verò passivè sumpta non est de ratione formali legis, quamvis sit requisitum essentialiter connotatum, sine quo activa promulgatio nequit intelligi.

Obj. 1. Ratio formalis legis est ordinatio rationis illius, qui curam communitatis habet; sed hæc intelligitur, nondum intellectâ promulgatione.

R. Distinguendo maj. est ordinatio rationis authoritativè intimata Con, non intimata authoritativè N. ratio formalis legis adæquata est ordinatio rationis ab eo, qui curam communitatis habet authoritativè intimata subditis, ante quam authoritativam intimationem nondum intelligitur formaliter lata; ratio autem legis inadæquatè & inchoativè intelligitur intellectâ solâ ordinatione legislatoris absque authoritativâ intimatione, & ita hæc duo axiomata apparenter opposita verificantur: 1. dum: leges prius conduntur, quam promulgantur: procedit solum de lege inadæquatè & inchoativè sumptâ pro regulâ aptitudinali. 2. dum: Leges instituuntur, dum promulgantur: procedit de lege completè & adæquatè sumptâ pro regulâ actuali habente formalem efficaciam obligandi.

Obj. 2. Applicatio causæ non est formaliter constitutiva causæ, cum præsupponat causam in suâ essentiâ constitutam, sic applicatio calidi præsupponit calidum & non constituit rationem formalem calidi: atqui promulgatio legis est applicatio causæ obligativæ ad subditos; ideò S. Th. hic a. 4. legem appellat mensuram & promulgationem legis applicationem mensuræ.

DE LEGUM
Distinguendo
legis inchoativè
aptitudinali
legis completè &
actu mensurat
obligandi N. prom
intrinsecum co
Actus sec
actum primum;
legis; er
virtutem obl
Mi. esse ve
ipse actus l
legislatoris residentis
regulam, regula & l
actum sed per actum
obligandi; a
promulgatio continens
Obj. 4. Lex secunc
legis politicæ exister
formaliter reperitur i
tionem; ergo ante o
legis completa legis.
Distinguendo n
legis, qui sit imperiur
Con, non actu ob
promulgationem leg
legis vel omittendis
imperativum
Obj. 5. Lex ætern
promulgata ab æt
esse promulgatam.
Distinguendo
vera lex habens inadæ

R. Distinguendo mi. promulgatio legis est applicatio legis inchoativè & inadæquatè acceptæ pro regulâ solùm aptitudinaliter mensurante Con. est applicatio legis completè & adæquatè acceptæ pro regulâ publicâ actu mensurante ac habente efficaciam formalem obligandi N. promulgatio non est mera applicatio, sed intrinsecum complementum legis totaliter acceptæ.

Obj. 3. Actus secundus alicujus essentiæ præsupponit actum primum; atqui promulgatio legis est actus secundus legis; ergo præsupponit essentiam legis ejusque virtutem obligatoriam in actu primo.

R. Mi. esse veram intransitivè: quia lex est formaliter ipse actus secundus potestatis obligativæ in legislatore residentis & actualis mensura humanorum actuum, regula & locutio publica, non per actum primum sed per actum secundum regulandi, mensurandi, obligandi; ad quod intrinsecè pertinet promulgatio constituens in esse regulantis, obligantis.

Obj. 4. Lex secundum sæpiùs dicta est actus prudentiæ politicæ existentis in principe; atqui talis actus formaliter reperitur in principe ante omnem promulgationem; ergo ante omnem promulgationem habetur ratio completa legis.

R. Distinguendo maj. lex est actus prudentiæ politicæ, qui sit imperium politicum actu obligans subditos Con. non actu obligans subditos N. quamvis ante promulgationem legis habeatur prudens dictamen de agendis vel omittendis, non habetur tamen completè dictamen imperativum actu obligans.

Obj. 5. Lex æterna fuit ab æterno vera lex; sed non fuit promulgata ab æterno; ergo de essentiâ legis non est esse promulgatam.

R. Distinguendo maj. lex æterna fuit ab æterno vera lex habens inadæquatam & inchoatam rationem legis

legis Con. habens adæquatam & completam rationem legis N.

Q. Quodnam sit objectum voluntatis in legislatore legem condente?

R. Legislator legem condens vult, ut subditi, quantum est in seipsis ponant actum conducibilem ad bonum commune, nisi velint aversionem Dei vel aliud malum incurrere, quæ aversio aut malum sequitur tanquam pœna, si subditi non impleverint legem. *Dixi*: quantum est in subditis, quia non semper necesse est, ut velit legislator efficaciter hoc opus poni à subdito; aliàs enim lex divina semper impleretur: cum voluntas divina semper impleatur. Sed legislator vult; ut hoc, quod subditis præscribit, à subditis, quantum in ipsis est, ponatur & hoc modo non voluit absolutè & efficaciter Deus immolationem Isaac poni ab Abrahamo, sed voluit, ut suo præcepto Abraham efficaciter obligaretur ad immolandum Isaac, sive ponendum, quantum est ex parte suâ, immolationem Isaac. Additur autem: nisi velint aversionem Dei incurrere: quia Deus utpote supremus legislator, à quo est omnis potestas legislativa, per hoc nobis moralem necessitatem operandi imponit, quod velit nos legem implere, nisi velimus suam offensam incurrere.

DICO 4. *Præter legem naturalem & legem humanam, necessarium fuit ad directionem humana vite habere legem divinam* S. Th. hic Q. 91. a. 4. O.

Conclusio, quæ in decursu ex expositione singulorum membrorum constabit, jam breviter explicatur & probatur: lex æterna est ratio divina secundum quod est directiva omnium actionum & motionum creaturarum in suos fines, à quâ omnes temporales leges derivantur, & primò quidem lex naturalis ut in Creaturis existens, quæ Creaturæ intellectuali dictat, quid secundum naturam rationalem sit debitum fieri vel omitti.

Præ-

DE LEGUM

Præter has datur lex
 quia datur lex
 lege æterna aut nat
 quia homo
 naturalis debet c
 penaturalis, hoc
 em naturalem, q
 naturam natur
 us per legem hum
 chus externos judic
 omnia vitia prohibe
 recipere; debet
 actus ad hon
 præcipiuntur & vitia
 excusant dantur Pl.
 omnia, testimonium
 em & novam sive
 plura infra; præter
 quia hæc non omnia
 indifferenter reliquit,
 qua præcipit, aut pr
 tatem & felicitatem si
 lica vel in ordine ad
 mundem & est lex civi

QU

De natura

Natura legum pe
 quatuor assign
 mittere & punire de
 DICO 1. Præcep
 in quibus lex dirigi
 genere... & respect
 pre vel imperare...
 genere... & respect

Præter has datur lex divina positiva tam vetus quam nova: quia datur lex divina positiva plura præcipiens quæ lege æternâ aut naturali non præcipiuntur, cuius hæc est ratio: quia homo elevatus in finem beatitudinis supernaturalis debebat dirigi in finem illius beatitudinis supernaturalis, hoc autem non fiebat sufficienter per legem naturalem, quæ secundum se finem naturalem vel beatitudinem naturalem non transcendebat; multò minus per legem humanam, quæ tantum versatur circa actus externos iudicio humano subjectos, nec potest omnia vitia prohibere & punire, nec omnes virtutes præcipere; debebat igitur dari lex divina, per quam interni actus ad honestatem supernaturalem dirigentes præcipiuntur & vitia opposita prohibentur, cuius legis encomia dantur Ps. 8. *Lex immaculata, convertens animas, testimonium fidele.* Et dividitur hæc lex in veterem & novam sive veteris & novi testamenti, de qua plura infra; præter hanc legem divinam positivam, quia hæc non omnia complectitur, sed plura in statu indifferenti reliquit, datur etiam lex humana, quæ aliqua præcipit, aut prohibet vel in ordine ad tranquillitatem & felicitatem supernaturalem & est lex Ecclesiastica vel in ordine ad tranquillitatem & felicitatem naturalem & est lex civilis.

QUÆSTIO II.

De natura & conditionibus legum.

Natura legum peti debet ex actibus legis, quorum quatuor assignantur vid. imperare, vetare, permittere & punire de quibus

DICO I. *Præcepta legis sunt de actibus humanis, in quibus lex dirigit... Quidam actus sunt boni ex genere... & respectu horum ponitur legis actus præcipere vel imperare... quidam verò sunt actus mali ex genere... & respectu horum lex habet prohibere. Quidam*

dam verò ex genere suo sunt actus indifferentes & respectu horum lex habet permittere... id autem per quod inducit lex ad hoc quod sibi obediatur, est timor pœnæ & quantum ad hoc ponitur legis effectus punire S. Th. hic Q 92. a. 2. O.

Explicatur & probatur : natura legis consistit in eo quod sit ordinatio rationis ad obtinendum bonum communitalis ; sed ad hoc obtinendum est necessarium, ut præcipiantur, quæ bona sunt, prohibeantur, quæ mala sunt, puniantur, quæ perversa sunt, & quædam permittantur. Ergo quatuor enumerata officia : præcipere, prohibere, permittere & punire, ad naturam legis pertinent : quia regula directiva actuum humanorum vel jubet, ut aliquid fiat, obligando ad positionem alicujus actus, quod est præcipere, prout præcipere opponitur prohibitioni, vel jubet, ut aliquid non fiat, sive obligat ad negationem actus, quod est prohibere; vel ita circa positionem actus vel omissionem se habet, ut nec prohibeat nec imperet, quod est permittere; cum autem lex non sit quomodocunque regula directiva, sed dirigat obligando, pertinet ad illam per timorem pœnæ subditos ad observantiam præcepti astringere, adeoque ad illam pertinet punire: vid. vel præcipiendo sub pœnâ, vel præcipiendo ut pœna actu inferatur, aut subeat.

Obj. 1. Si punire sit actus legis ; ergo præmiare erit ejusdem actus : quia sicut subditi deterrentur à malis per pœnas, ita animantur & incitantur ad bonum per præmia proposita.

R. Negando consequentiam. Disparitas est : quia præmiare non est actus jurisdictionis sive potestatis legislativæ, sed quilibet præmium proponere & præmiare potest ; at punire importat vim coactivam & tantum pertinet ad præfectum communitalis sive legislatorem

ejus-

etque ministros, procurare.

Obj. 1. Lex est permissio non est obligatio potius negatio quæ quod lex nil obligando, est permissio

q. Distinguendo

rationis ad aliquid

Can. alios N. Lex per

gens, non quidem

permittit, sed respo

ndent, quod est p

obediendum, ne que

per legem permittitur

non est minor boni

quæ secunda nuptiæ;

actus intrinsecè mali

ut evitentur maj

mitas permittit zaha

que ad Messem...

radicis simul & tri

quod bonum, quod

magis opportun

malum, quod permitti

malum, ut eveniant bon

permitti mala, ut ev

incerta dist. 45. tolera

male, quod eorum

Christianæ præstat

Conditiones ad leg

Can. erit 2. dist. 4. Er

his, secundum natur

sem loco temporisque c

1. 2. Theol. Schol.

ejusque ministros, quibus incumbit legis observantiam procurare.

Obj. 2. Lex est ordinatio rationis obligatoria; atqui permissio non est ordinatio rationis ad aliquid obligans, sed potius negatio omnis ordinationis: illud enim, circa quod lex nil ordinat nec præcipiendo nec prohibendo, est permissum, ergo permittere non est actus legis.

R. Distinguendo mi. Permissio non est ordinatio rationis ad aliquid obligans illum, cui permittitur. Con. alios N. Lex permittens est ordinatio rationis obligans, non quidem respectu illorum, quibus aliquid permittit, sed respectu aliorum: v. g. judicum; ne puniant, quod est permissum, aut respectu aliorum subditorum, ne quenquam impediunt in permissis, sic per legem permittuntur non tantum actus boni, quibus inest minor bonitas, quam eorum oppositis: ut sunt secundæ nuptiæ; sed etiam actus indifferentes, imo actus intrinsecè mali permitti possunt à lege humanâ, tum ut evitentur majora mala; sic Matth. 13. Paterfamilias permittit zizania dicens: *Sinitet utraque crescere usque ad Messem . . . ne forte eradicantes zizania eradicetis simul & triticum*; tum ut obtineatur aliquod bonum, quod juxtâ prudentem æstimationem longe magis opportunum sit reipublicæ, quam obsit illi malum, quod permittitur, licet enim non sint facienda mala, ut eveniant bona, possunt tamen nonnunquam permitti mala, ut eveniant bona, sic juxta Can. qui sincera dist. 45. tolerantur Judæi ob commodum spirituale, quod eorum attestatio de libris sacris religioni Christianæ præstat.

Conditiones ad legem requisitas refert Isidorus in Can. erit 2. dist. 4. *Erit autem lex honesta, justa, possibilis, secundum naturam, secundum Patriæ consuetudinem loco temporisque conveniens, necessaria, utilis, mani-*

nifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat, nullo privato commodo sed pro communi civium utilitate conscripta. De quibus.

DICO 2. *Isidorus in conditione legis primo quidem tria posuit, scilicet quod religioni congruat, in quantum scilicet est proportionata legi divina: quod disciplina conveniat, in quantum est proportionata legi natura: quod saluti proficiat, in quantum est proportionata utilitati humana, & ad hæc tria omnes aliæ conditiones, quas postea ponit, reducuntur, S. Th. hic Q. 95. 2. 3. O.*

Conclusio, quæ procedit de lege ab homine, qui in legibus ferendis defectum committere potest, latâ, *Probatur: exponendo singulas particulas.*

1. *Lex erit honesta, justa, possibilis: siquidem lex injusta vel iniquum præcipiens non est vera lex, ideo illud Is. 10. Va, qui condunt leges iniquas: intelligendum est de lege tantum existimatâ; & si constet de iniquitate legis, non tenentur subditi eidem obedire. Ratio clara est: tum, quia nemo potest ad impossibile obligari juxtâ R. 6. de RR. J. in 6. quod autem contrâ rationem & bonos mores militat, censetur jure impossibile; tum quia juramentum contra bonos mores præstitum non est obligatorium juxtâ R. 58. de RR. J. in 6. ergo multò minùs lex, utpote quæ debet coercere, non præcipere mala, & casu, quo talis lex injusta & legi æternæ contraria feratur obedire oportet Deo magis, quam hominibus Act. 5.*

2. *Secundum naturam, id est: secundum naturalem rationem: quia lex constat ratione, & in ratione naturali fundatur.*

3. *Secundum Patriæ consuetudinem: non quod hæc conditio sit simpliciter necessaria ad constitutionem legis: cum Patriæ consuetudo præsertim prava possit & debeat corrigi, & tolli per legem sed quod ratio-*

De LEGU
 ables patriæ con
 legem sint abroga
 nre consuetudine
 etiam consuetud
 Si petas; an ad
 populi?
 Ad intrinse
 acceptio populi
 tum accidentalit
 no patet ex propo
 ma; Populus non
 equat legem à prin
 na ad hoc, ut lex
 tum debet obligare
 duo requiruntur &
 potestas & voluntas
 ratione populi
 tum legislatoris non
 tum; ut patet in
 celegur v. g. à Ca
 tum non habet a
 sumo Pontifice, &
 si, quod, si legis
 mutare, ita illa lin
 rogent sine approb
 populi aut majoris ej
 ges condendi dare p
 potest; deinde absqu
 tum verba legis, ut
 tum; atqui præcep
 ge sub conditione:
 absolute inducit nece
 rei lex actus, quo cor
 præcipitur.
 Non obstat, que

habiles patriæ consuetudines non facîle per contrariam legem sint abrogandæ, & in dubio lex secundum patriæ consuetudinem est intelligenda & interpretanda: est enim consuetudo optima legum interpret.

Si petas: an ad valorem legis requiratur acceptatio populi?

R. Ad intrinsicum valorem legis non requiritur acceptatio populi, quamvis per acceptionem & usum accidentaliter perficiatur & confirmetur. Ratio patet ex propositione 28. ab Alexandro VII. damnata: *Populus non peccat etiamsi absque ullâ causâ non recipiat legem à principe promulgatam.* Et ratio est: quia ad hoc, ut lex intrinsicè censeatur constituta & vim habere obligandi subditos ad legis observantiam, duo requiruntur & sufficiant ex parte legislatoris vid. potestas & voluntas: atqui utrumque habetur absque acceptione populi: imprimis potestas: quia jurisdictio legislatoris non semper dependet à voluntate subditorum: ut patet in superiore Ecclesiastico, qui, licet eligatur v. g. à Capitulo, potestatem tamen legislativam non habet ab eligentibus, sed immediatè à summo Pontifice, & hic à Deo; quamvis fatendum sit, quod, si legislator habeat jurisdictionem à communitate, ita illa limitari possit, ut ejus leges non obligent sine approbatione & acceptione senatûs vel populi aut majoris ejus partis: quia qui potestatem leges condendi dare potest; eandem quoque limitare potest; deinde absque acceptione legis est voluntas: nam verba legis, ut supponitur, simpliciter præcipiunt; atqui præceptum absolutè positum non obligat sub conditione: si subditus velit acceptare; sed absolutè inducit necessitatem obediendi aliàs potius foret lex actus, quo consulitur vel monentur, quam quo præcipiatur.

Non obstat 1. quod ait Gratianus in Can. 3. dist. 4.

Leges firmantur, cum moribus utentium approbantur;
 Quia istud non est intelligendum de firmitate intrinsecâ & substantiali, utpote quam leges jam antecederent habent; sed de quâdam extrinsecâ duntaxat & accidentali firmitate, quatenus leges moribus utentium comprobatae non facillè amplius per contrariam legem vel consuetudinem abrogantur; & ità leges ex moribus utentium accipiunt firmitatem non auctoritatis sed stabilitatis.

Nec obstat 2. Quod lex debeat esse in bonum communis, nisi autem acceptetur sit potiùs in destructionem quam promotionem boni communis. Quia lex debet esse in bonum communis ex iudicio superioris, non autem ex iudicio vel arbitrio subditorum; quod si tamen lex humana foret nimis difficilis observatu, aut eidem obstaret contraria consuetudo non facillè tollibilis, & superior de hoc sufficienter informatus sileret, & executionem legis non ulterius urgeret, censeri potest lex vel revocata vel suspensa, donec cum minori offendiculo reducatur ad usum.

4. *Loco temporisque conveniens:* non enim eadem leges cuilibet loco & tempori conveniunt, sed sunt moderandæ juxtà diversitates locorum & qualitates temporum & hominum, quibus ponuntur.

5. *Necessaria:* quia non nisi instante necessitate Jus novum statui debet; scil. propter ea, quæ facillè & frequenter eveniunt; nam quæ semel aut bis accidunt, legislatores contemnunt.

6. *Utilis:* quia lex inutilis non solum non est de novo ponenda, sed si extet, est abroganda & sicut lex debet esse necessaria ad removenda mala à republicâ, ità debet esse utilis ad obtinenda bona reipublicæ.

7. *Manifesta* vel manifestata per promulgationem, requiritur autem & sufficit qualiscunque auctoritate publicâ facta promulgatio, quæ legem possit
 physice

DE LEGUM
 physice & moralit
 ce, sive ista inti
 ternam instinctu
 ralis, sive fiat
 non requiritur, ut
 color lex notificetur
 de, unde Innoc. I
 licet si necessarium
 aut publicè pro
 aribus per speciale
 or.
 3. Ne aliquid p
 ceat: quod addit
 pro alioquin ex ipsa
 peccatum propter fu
 unt, unde Innoc. II
 lex non debet esse ob
 scura.
 4. Demum pro re
 communis civium
 ordinatur a
 quibus inde secunda
 civium corr
 Dicuntur. Dantur m
 pernam nam 1. in l. 1
 bus dividitur in publi
 licet bonam totius co
 munitatum, 2. In
 vice. 4. vocantur que
 nam non egrediunt
 intendunt principis
 3. Lex præscriptio
 sed præscribens, 4
 & favores pupillor
 berum.

physicè & moraliter in notitiam communitatis deducere, sive ista intimatio vel notificatio fiat singulis per internum instinctum naturæ, uti promulgatur lex naturalis, sive fiat scripturâ aut voce præconis, non enim requiritur, ut Authoritate publicâ cuivis in particulari lex notificetur: id namque moraliter est impossibile, unde Innoc. III. in Cap. adhæc de postul. prælat. *Nec sit necessarium, cum constitutio solemniter editur aut publicè promulgatur ipsius notitiam singulorum auribus per speciale mandatum vel litteras inculcare.*

8. *Ne aliquid per obscuritatem in captionem contingat*: quod additur ad cavendum nocumentum, quod alioquin ex ipsâ lege posset evenire, si captiosè ac perperam propter suam obscuritatem posset interpretari, unde Innoc. III. in cap. Abbate 25. de V. S. ait: *Lex non debet esse obscura & Captiosa, sed certa & manifesta.*

9. *Demum pro nullo privato commode sed solum pro communi civium utilitate conscripta*; quia lex primariò ordinatur ad bonum commune reipublicæ, quamvis inde secundariò & consecuti vè habeatur etiam privatim civium commodum.

Dicos. Dantur multæ leges ordinatæ ad utilitatem privatam nam 1. in l. 1. §. 2. ff. de jure & just. lib. 1. tit. 1. Jus dividitur in publicum & privatum, publicum respicit bonum totius communitatis, privatum interesse privatorum. 2. In L. 1. §. 2. ff. de Const. prin. lib. 1. tit. 4. vocantur quædam leges personales, quia personam non egrediuntur: ut sunt leges tributariæ, quæ intendunt principis non subditorum emolumentum. 3. Lex præscriptionis non est in utilitatem omnium sed præscribentis. 4. Multæ sunt leges in utilitatem & favorem pupillorum, minorum, militum, mulierum.

R. Distinguendo ass. multæ sunt leges ordinatæ ad utilitatem privatam proximè Con. remotè & ultimè N. licet enim materia proxima, circà quam leges primò & per se versentur sæpè cedat ad privatam bonum, ratio tamen finalis & ultima, propter quam lex circà talem materiam versetur, & finis à legis conditore præcipuè intentus semper est bonum commune reipublicæ, cujus plurimum interest v. g. tributa dari principi, cujus potentiâ subditi defendantur, minores & pupillos adversus injurias muniri, lites diminui, in civibus studium rerum suarum conservandarum excitari, neque dividitur Jus in publicum & privatum nisi hoc sensu, quod publicum respiciat statum totius reipublicæ immediatè aut statum v. g. Imperii Romani tractans de electione Imperatoris &c. privatum verò respicit bonum commune, prout exsurgit ex iis, quæ singulis competunt. Si aliquod edictum principis non pro certo genere sed pro singularibus tantum personis extet, illud non tam lex quam præceptum aut privilegium est censendum juxtà Gl. in can. erit autem 2. dist. 4. v. privato.

Q U Æ S T I O III.

De potestate faciendi & interpretandi leges.

DICO I. *Condere legem vel pertinet ad totam multitudinem vel pertinet ad personam publicam, quæ totius multitudinis curam habet, S. Th. hic Q. 90. a. 3. O.*

Probatur: ad quem pertinet curare bonum commune, ad illum pertinet facere ordinationes ad bonum commune sive leges; sed vel ad totam communitatem in civilibus pertinet curare bonum commune ex natura rei, si alia forma regiminis non sit introducta; si verò alia forma regiminis penes optimates vel unum supremum principem existentis sit introducta, ad illos pertinet

De Legu
net promovere &
suetiam in spiri
tate potestater
spirituale totius E
que publica tal
condendi leges in
tines vel totam re
bon cura commu
concedita est, ut
deducitur cont
tum, qua crimina
imo Quoad po
tu ex illo Mat
non adhibet (su
bit tibi sicut E
de non possit, r
Deo contraxit inobe
torem Ecclesiastico
habent potestatem
pensis in conscientia
pioribus Ecclesiast
di. It. 1. Reg. 8.
dixerunt, sed me,
præcipiendo obligat
Ecclesiastici præcipie
nicata obligate possi
Apost. monet ad H
vestris, & subjacet
ido Quoad pote
tant ex illo Petri 1.
humana creatura pr
gentis, v. 14. sicut
videlicet am malefacte
qua sic est voluntas
tate subditi estote

net promovere & curare totius communitalis bonum, sicut etiam in spiritualibus ad unam personam, à qua cæteræ potestatem accipiunt juxta dicenda, pertinet spirituale totius Ecclesiæ bonum curare; ergò in utraque republica tam civili quam Ecclesiastica potestas condendi leges in conscientia obligantes est penes homines vel totam rempublicam constituentes, vel quibus cura communitalis vel jure divino vel humano concredita est, ut ulterius quoad utramque potestatem deducitur contra hæreticos, quibus potestas hominum, qua crimina coerceant, odiosa est:

1° Quoad potestatem Ecclesiasticam: probatur ex illo Matth. 18, v. 17. *Si Ecclesiam non audierit (superiores qui præfunt Ecclesiæ) sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus*; quod esse non posset, nisi propter culpam, quam coram Deo contraxit inobediens mandatis & præceptis superiorum Ecclesiasticorum; ergo superiores Ecclesiastici habent potestatem condendi leges Ecclesiasticas obligantes in conscientia Luc. 10, v. 16. Christus de superioribus Ecclesiasticis dicit: *Qui vos audit me audit. Ità 1. Reg. 8, v. 7. Deus Samueli dixit: non te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos*; atqui Deus præcipiendo obligat in conscientia; ergo superiores Ecclesiastici præcipientes potestate sibi à Deo communicata obligare possunt subditos in conscientia, ideo Apost. monet ad Hebr. 13, v. 17. *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis.*

2° Quoad potestatem condendi leges civiles probatur ex illo Petri 1. Cap. 2, v. 13. *Subjetti estote omni humane creature propter Deum: sive regi quasi præcellenti, v. 14, sive ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum laudem verò bonorum v. 15, quia sic est voluntas Dei. ad Rom. 13, v. 5. Necessitate subditi estote non solum propter iram sed etiam*

propter conscientiam v. 6. ministri enim Dei sunt in hoc ipsum fervientes. Et ante v. 1. non est potestas nisi à Deo: qua autem à Deo sunt ordinata sunt, v. 2. itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Ad Tit. 3. v. 1. Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire. Ad Ephes. 6. v. 5. Servi obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore in simplicitate cordis vestri, sicut Christo. Ratio potestatis utriusque est: quia duplex est finis, in quem homines oportet dirigi: unus felicitatis naturalis & temporalis: alter felicitatis supernaturalis & æternæ; & juxtà hunc duplicem finem duplex est hominum communitas: una politica & civilis, altera Ecclesiastica, necesse autem est communitatem politicam legibus civilibus, & Ecclesiasticam legibus Ecclesiasticis dirigi; Quia ubi non est gubernator, populus corrumpet Proverb. 11. v. 14.

Porro hæc duæ potestates legislativæ suas habent Con. & disconvenientias.

Conveniunt 1. utraque potestas legislativa tam civilis quam Ecclesiastica aliquo modo ex jure naturæ ortum habent: quia ipsum Jus naturæ dicitur, ut mortales in unam aliquam communitatem convenientes unum aliquod caput & magistratum agnoscant: nam in omnibus, quæ ad unum ordinantur, aliquod invenitur alterius regitivum; sic in universitate corporum per primum corpus scil. celeste alia corpora ordine quodam divinæ providentiæ reguntur, omnia corpora inferiora diriguntur per creaturam rationalem, in homine anima regit corpus, atque inter partes animæ pars irascibilis & concupiscibilis ratione regitur, itemque inter membra corporis unum est principale, quod omnia movet scil. cor & caput; ideo etiam in statu innocentiae futura fuisset inter homines potestas gubernativa: homo enim naturaliter est animal

DE LEGUM
mal sociale, hinc
socialis autem mu
recedat, qui ad
per se inter
num. 2. Utra
Dio: quia ut in qu
ratio est: ne
etiam conse
qui potest, vel di
nullus suâ au
concomit reddere,
nequa non potest
esse voluit, obligat
honorem accepit
viri legantur etiam
tum suo reatu pœnæ
apud docet Principi
propter iram, sed e
omnis humana potes
omnis lex aut non
licetibus. 3. Con
quæ bonum commu
possidere potest, qu
condacat.
Disconveniunt 1.
legislativa civilis est in
legislativa Ecclesiastic
tici, & per hunc a
porem sollicitudinis
Ratio est: quia nulla
forma in hac vel illâ
ab ipso Deo, nec ull
ille populus subditus
sed tantum in hypoth
legitimus maneat. 4

mal sociale, hinc in statu innocentiae socialiter vixisset, socialis autem multorum vita esse non potest, nisi aliquis praesideat, qui ad bonum commune attendat; multi enim per se intendunt multa, unus verò tendit ad unum. 2. Utraque potestas legislativa provenit à Deo: quia ut inquit Apost. non est potestas nisi à Deo. Hujus ratio est: necesse est: ut omnis potestas, quâ interna etiam conscientia hominum coram Deo obligari potest, vel divina sit, aut ex divinâ descendat: quia nullus suâ authoritate quenquam foro superiori obnoxium reddere, sive ad pœnas, quas in suo foro exequi non potest, sub quibus superior sibi obligatos esse voluit, obligare potest, nisi à superiore talem authoritatem acceperit; atqui potestate humanâ legislativâ ligantur etiam ipsæ conscientiae, tum sub culpâ, tum sub reatu pœnæ æternæ, si non pareant; ideoque Apost. docet Principi subditos parere debere, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ergò omnis humana potestas legislativa ex divinâ derivatur, & omnis lex aut non est lex aut legis æternæ participatio & radius. 3. Conveniunt in fine: quia utraque respicit bonum communitatis, nec aliud præcipere aut prohibere potest, quam quod ad bonum commune conducatur.

Disconveniunt 1. Ratione originis; quia potestas legislativa civilis est immediatè ab hominibus, potestas legislativa Ecclesiastica, quæ competit Romano Pontifici, & per hunc aliis inferioribus Prælatibus, qui in partem sollicitudinis vocantur, est immediatè à Deo. Ratio est: quia nulla potestas civilis aut certa regendi forma in hâc vel illâ republicâ est immediatè definita ab ipso Deo, nec ullâ divinâ lege sancitum, ut hic vel ille populus subditus esse debeat huic vel illi Principi, sed tantum in hypothesi, quamdiu hic vel ille Princeps legitimus maneat. Unde lex divina non obstat; quin

dum instrumenti & ministerii efficiendos, qui non
 possunt nisi à solo Deo veluti principali effici; quales
 effectus sunt gratia per omnia Sacramenta conferti con-
 sueta, Character, quem aliqua Sacramenta imprimunt
 animæ, potestas ordinis. At potestas legislativa civilis
 sicut ad finem solum naturalem per se ordinatur, ita
 etiam non potest per se nisi ad effectus naturæ propor-
 tionatos extendi. 4. Demum disconveniunt quoad
 independentiam: potestas spiritualis, quia non est in-
 stituta ab hominibus, nec ab eis confertur, sed imme-
 diatè per ipsum Deum, hinc non potest ab hominibus
 pro suo arbitrio restringi, aut conditiones circa illam
 præscribi; at verò respublica, à quâ immediatè ad
 Rectores vel Principes sua potestas derivatur, potuit
 ab initio certas conditiones Rectoribus præscribere,
 quas proinde constanter observare tenentur, nisi alieni
 juris usurpatores esse velint.

DICO 2. *Si observatio legis secundum verba non
 habeat subitum periculum, cui oporteat statim occur-
 ri, non pertinet ad quemlibet ut interpretetur, quid sit
 utile civitati, & quid inutile civitati: sed hoc solum
 pertinet ad principes S. Th. hic Q. 96. a. 6. O. sive Au-
 thoritativa legis interpretatio competit ordinariè illi,
 qui habet potestatem condendi legem.*

Explicatur & probatur Conclusio: duplex est legis
 interpretatio alia est authoritativa vel authentica, quæ
 habet vim legis, alia est doctrinalis. Prior secundum
 viam ordinariam fieri potest à solo Legislatore illiusve
 superiore aut successore; nam *leges interpretari
 solo dignum imperio esse oportet ex l. fin. C. de LL. lib.
 1. c. 14.* eruiturque ex cap. inter alia 31. de sent. ex-
 com. ibi: *ut unde jus prodiit, interpretatio quoque
 procedat* cujus ratio est: quia interpretatio authoritati-
 va obligat subditos, ut secundum eandem agant æque
 ac juxta legem; atqui solus Legislator potest subditos
 obli-

obligare, ita ut contravenientes peccent, & poenae obnoxii fiant, consequenter ei soli competit facere interpretationem autoritativam legis. Attamen quando jus ambiguum est, inferiores iudices potestatem habent à jure vel tacite cum ipsa officii iudicandi concessione datam, ut in rebus parvi momenti inter partes iudicando interpretationem quandam facere possint, cui partes se conformare debeant.

Posterior sive doctrinalis interpretatio fieri potest à quolibet non ex proprio quidem cerebro sed ex ratione & autoritate Doctorum: cum enim legis significatio sit quandoque ambigua, neque Legislator ipsemet possit de facili consuli, oportuit Doctoribus concedi facultatem interpretandi leges arg. L. un. C. de profess. lib. 12. tit. 15. ibi: *Interpretandi subtilitatem* & l. 1. ff. de orig. jur. lib. 1. tit. 2. in qua Cajus J. C. *Facturus legum veterarum interpretationem* similiter Ulpianus in l. 1. ff. de reb. cred. & si cert. lib. 12. tit. 1.

Q 1. Quid sentiendum de interpretatione Con. Trident. facta per congregationem Cardinalium?

R. Quod Cardinalium congregatio interpretationi Concilii Tridentini praeposita verisimiliter habet potestatem autoritative interpretandi, unde tales declarationes, si legitime sint promulgatae habent vim legis. videtur detumi ex Bulla: in Mensa 7. Sixti V. Anno 1588. in qua sic habetur: Cardinalibus vero praefectis interpretationi & executioni Concilii Tridentini, si quando in his, quae de morum reformatione, disciplina ac moderatione & Ecclesiasticis judiciis & aliis, quae humana statuta sunt, dubietas aut difficultas emerferit; interpretandi facultatem (nobis tamen consultis) impertimur. Quae concessio non potest intelligi de interpretatione Doctrinali: ad hanc enim non indigerent Cardinales speciali Concessione; ergo intelligenda est de interpretatione autoritativa. Ut tamen

istae

De Legu
iste declarationes
publicatio, quae
vel per monitoriu
Cardinalis S
unitam, vel per
ho congregati
citata.

Q 2. Qualiter
causalis?

re. In interpret
vidas regulas.

Primo; ut servet

1. Sed neque 1.

Quid à quibus lib.

rectio in qua pot

quis correctio vitet

arogata alia lege, n

comata, adeo, u

vidanda sit ex l.

l. 7. t. 62. 2.

non aliqua absurdit

non verba legis in

quenda ex l. nulla

1. Si ex proprietate

non enim ad sensum

cap. Si civitas 17. de

interdicti ne fiat illu

Si quis 3. §. 3. ad

decretum filios tami

ditur ad venditione

cap. 1. de usur. in 6.

nomine testamenti i

quibus circumstant

tunc etiam contra t

Can. humanae aut

istæ declarationes vim obligandi habeant : requiritur publicatio, quæ fieri potest vel per breve Pontificium, vel per monitorium auditoris Camera, vel per Epistolam Cardinalis S Congregationi Præsidentis Sigillo munitam, vel per transumptum authenticum ex registro congregationis parte adversâ vel præsentem vel saltem citata.

Q. 2. Qualiter facienda legum interpretatio doctrinalis?

R. In interpretatione doctrinali sequentes esse servandas regulas.

Prima: ut servetur proprietates verborum legis ex cap. 2. §. Sed neque 1. de translat. Epis. l. prospexit 12. Qui & à quibus lib. 40. t. 9. Excipitur 1. Lex correctoria in quâ potius verba sunt improprianda, ut juris correctio vitetur. Et hinc nunquam censetur lex abrogata aliâ lege, nisi lex abrogans sit priori omnino contraria, adeo, ut correctio legis, quantum fieri potest, vitanda sit ex l. præcipimus 32. §. 6. C. de appellat l. 7. t. 62. 2. Si ex proprietate verborum sequeretur aliqua absurditas vel iniquitas, ad cuius evitacionem verba legis in sensu improprio essent potius accipienda ex l. nulla juris ratio 25. ff. de LL. l. 1. t. 3. 3. Si ex proprietate verborum redderetur lex inutilis, tunc enim ad sensum improprium recurri deberet, ex cap. Si civitas 17. de sent. Excom. in 6. Ubi sententia interdicti ne fiat illusoria, extenditur ad suburbia. ex l. Si quis 3. §. 3. ad macedonian. l. 14. t. 6. Ubi hoc decretum filiosfamilias ab obligatione excusans extenditur ad venditionem pecuniâ creditâ. Ex gloss. ult. cap. 2. de usur. in 6. Ne fiat illusoria dispositio, sub nomine testamenti intelligitur Codicillus. 4. si ex aliquibus circumstantiis constet de mente Legislatori, huic etiam contra tenorem verborum insistendum est Can. humanæ aures 11. caus. 22. q. 5. cap. secundò
requiris

requiris 41. de appellat. L. scire 13. §. aliud 2. ff. de excus. tutor. l. 23. t. 1. ubi dicitur: *Esi maxime verba legis hunc habeant intellectum, tamen mens Legislatoris aliud vult.* L. non dubium 5. C. de LL. lib. 1. tit. 14. ubi dicitur: *In legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem.*

Secunda regula est: Quod in pœnalibus & odiosis strictior interpretatio sit facienda, in favorabilibus autem amplianda ex R. J. 15. in 6. Odia restringi & favores convenit ampliari. Item R. 49. in 6. l. penult. ff. de pœn. lib. 48. tit. 19. l. in testamentis 12 ff. de RR. J. hinc omnes obligationes strictè sunt interpretandæ, l. quidquid astringendæ 99. ff. de V. O. l. 45. t. 1. & l. semper in stipulationibus 34. ff. de RR. J. ubi dicitur: *Si neque regionis mos appareat, quia varius fuit, ad id, quod minimum est redigenda summa est.* In quibus tamen observandum est, quod in dubio fieri debeat interpretatio pro valore actus, nemo enim præsumitur inutiliter operari ex l. quoties 80. ff. de V. O. lib. 45. tit. 1. & l. Si miles 3. ff. de test. milit. lib. 29. tit. 1. ubi ita: *Nec quisquam credendus est genus testandi eligere ad impugnanda sua iudicia, sed magis utroque genere voluisse.*

Tertia Regula est: ut semper lex nova debeat secundum antiquam interpretari ex l. non est novum 26. & l. sed & posteriores 28. ff. de LL. lib. 1. tit. 3. hinc etiam lex abrogata servare potest ad novæ legis interpretationem.

Q. 3. Qualiter per interpretationem possit fieri legis extensio.

R. Per interpretationem fieri potest legis extensio, non ex præcisâ ratione similitudinis, seu identitatis, sed ex materiæ connexionione & morali quâdam unitate; hinc 1. Ob paritatem rationis in legibus pœnalibus, irritato-

DE LEGU
 titatoris & odie
 extensio
 Etiam in legibu
 extensio de uno c
 non fuerit c
 correlativis, ut
 esse dispositu
 viduit, &c.
 dispon
 sit absens, di
 casu, quo sp
 etiam statutur
 bonis utoris, de
 Deim
 ita ut
 in alio,
 C
 & Trebel
 quod autem f.
 in falcidia e
 Ob eandem rat
 & elec
 connexionem dis
 33. provi
 legis procedi
 hinc constituc
 Vicarium Capituli
 de gratibus cont
 Denique Judex in jud
 extensio extendere pot
 casu decidendo non e
 fore peti debeat ejus
 de LL. lib. 1. tit. 3.
 iterum introductum
 vident ad eandem m

irritatoriis & odiosis non datur ex communi DD. sententia extensio ad casum lege non comprehensum.

2. Etiam in legibus favorabilibus non est admittenda extensio de uno casu ad alium, qui sub latâ verborum formâ non fuerit comprehensus. Econtra extensio valet in correlativis, ut dispositum in uno correlativo censeatur esse dispositum in alio. Exemplum est in l. fin. C. de indictâ viduit. &c. l. 6. t. 40. Hinc cap. de illis 5. de sponsal. disponens, quod, si sponsus sine licentiâ sponsæ sit absens, dissolvantur sponsalia, procedit etiam in casu, quo sponsa abesset absque sponsi licentiâ. Hinc etiam statutum determinans, ut maritus succedat in bonis uxoris, debet extendi, ut uxor succedat in bonis mariti. Deinde extensio legis locum habet in æquiparatis, ita ut dispositum in uno censeatur dispositum etiam in alio, in quantum sunt æquiparata arg. l. si quis servo 20. C. de furtis. l. 6. t. 2. Hinc quia in jure falcidia & Trebellianica æquiparantur ex l. Marcellus 3. §. quod autem 1. ff. ad Trebellian. l. 96. t. 4. dispositum in falcidiâ etiam est dispositum in Trebellianicâ. Ob eandem rationem in postulatione, provisione, præsentatione & electione dispositum in uno censeatur ob connexionem dispositum in aliis ex gl. in cap. Si postquam 33. provisione de elect. in 6. Præterea extensio legis procedit in connexis inter se seu contentis: hinc constitutio de Vicario Episcopi extenditur ad Vicarium Capituli sede vacante, & statutum ordinans de gradibus consanguinitatis procedit de affinitate. Denique Judex in judicando ob similitudinem rationis eatenus extendere potest legem, ut, cum pro aliquo casu decidendo non est certa lex, à similis casûs decisione peti debeat ejus decisio, ita dicitur in l. nam 13. ff. de LL. lib. 1. tit. 3. *Quoties lege aliquid unum vel alterum introductum est, bona occasio est, cetera, que tendunt ad eandem utilitatem, vel interpretatione vel*

certe

VIII.

aliud 2. ff. de
maxime ver.
mens Legis.
de LL. lib. 1.
re eum, qui
titur voluntas

bus & odiosis
vorabilibus au-
restringi & fa-
5. l. penult. ff.
2 ff. de RR. I.
erpretanda. l.
45. t. 1. & l.
ubi dicitur
us fuit, ad
est. In quib-
bio fieri de-
enim præsu-
ff. de V. O.
ilit. lib. 29.
genus testan-
magis utro

debeat secun-
rovum 26. &
3. hinc etiam
is interpreta-

possit fieri legis

legis extensio,
feu identitatis
ad eandem unitate,
us penalibus
irritato-

400 I. 2. DISPUTATIO XVIII.
certè jurisdictione suppleri. Item in l. 38. ff. eod. dicitur: *In ambiguitatibus, quæ ex legibus proficiuntur, consuetudinem aut rerum perpetuò similiter judicatarum auctoritatem vim legis obtinere debere.*

Q. 4. An per interpretationem lex possit extendi ad præterita?

R. I. Per se & formaliter lex non extenditur ad præterita: cum formaliter ut præceptiva non cadat super præterita, quæ præcipi vel prohiberi non possunt; hinc in L. *leges 7. C. de LL. lib. 1. tit. 14.* dicitur: *leges & constitutiones futuris certum est dare formam negotiis non ad facta præterita revocari, nisi nominatim & de præterito tempore & adhuc pendentibus negotiis cautum sit.* Hinc 2dò lex actum prohibens non extenditur ad actum factum ante illam legem, si actus ille perfectus sit, aliud est, si sit imperfectus. Unde 3. Si lex statuatur pro testamentis certam solennitatem, sub ipsâ non comprehenduntur testamenta jam prius facta, licet post illa succedat mors testatoris, nisi nondum essent subscripta vel à Notario signata: quia illa tanquam imperfecta accipiunt suum complementum substantiale post legem promulgatam. 4. Idem est de contractibus, ità ut lex præscribens ipsis formam, si hos inveniat jam perfectos, licet nondum executioni demandatos, illos non comprehendat bene tamen inchoatos, & ante legis constitutionem nondum in suo esse perfectos, ità de contractibus scriptis dicitur in l. *contractus 17. C. de fid. instrum. lib. 4. 21.* *Quam in postea conficiendis instrumentis, quam in his, quæ jam scripta, nondum absoluta sunt, locum habere precipimus.* 5. Ob eandem rationem statutum imponens pœnam delicto non extenditur ad delictum commissum ante legem promulgatam, si hæc ipso jure & facto inferat pœnam, eò quod ista tunc contrahatur ex tempore commissi delicti, quo lex ad talem pœnam obli-

DE LEGIBUS
obligabat, Econ
obliganda, pote
legem latam
positione atten
Si statutum co
ad futuros, i
preteritos delin
1. 2. ff. de LL.
indulget, in
occidens tantur
formaliter
licet lex ne
trahitur ad
Q U
De sub
Subiecto legi
dius agetur,
actibus legis h
suppono: legem
activam & coac
obligationem in
quæ transgresso
obligatio servat
venire: vel directe
quando ipsius oblig
superioris intenden
quando ipsius oblig
superioris leg
quod lege stati
pium sit: subditus c
quæ voluntas superi
quare subditus obli
qui tamen juravit se
gibus territorii indi
1. 2. Theol. Se

obligabat. Econtra si pœna per sententiam iudicis sit infligenda, potest lex pœnalis extendi ad delicta etiam ante legem latam commissa; eò quod in hujus pœnæ impositione attendatur regulariter ad tempus sententiæ. §. Si statutum concedat remissionem pœnæ infligendæ, non ad futuros, ne ipsis detur occasio peccandi, sed ad præteritos delinquentes tantum extenditur ex L. cum lex 22. ff. de LL. lib. 1. tit. 3. *Cum lex in præteritum quid indulget, in futurum vetat.* In hoc casu tamen per accidens tantum & materialiter lex cadit supra præterita, formaliter autem eximit à pœnâ subeundâ: denique licet lex nominatim disponat de præteritis, non tamen trahitur ad casus jam decisos.

Q U Æ S T I O I V.

De subjecto & effectibus legis?

DÈ subjecto legis naturalis & divinæ infra commo- dius agetur, unde quæstio procedit de subjecto & effectibus legis humanæ, pro quâ

Suppono: legem habere duplicem vim & efficaciam: directivam & coactivam; vis directiva est, quâ potest obligationem inducere in conscientia, vis coactiva est, quâ transgressorem impositâ pœnâ coercere potest; item obligatio servandi legem potest à vi directivâ provenire: vel directè vel indirectè; provenit directè, quando ipsius obligationis causa est ipsa lex vel voluntas superioris intendentis obligare, indirectè provenit, quando ipsius obligationis solum occasio est lex vel voluntas superioris legem ferentis, & obligatio servandi id, quod lege statutum est, aliunde resultat. Exemplum sit: subditus obligatur directè lege sui superioris: quia voluntas superioris intendentis obligare est causa, quare subditus obligetur; extraneus & non subditus, qui tamen iuravit servare leges territorii, obligatur legibus territorii indirectè, quia lex est ipsi occasio, ut

ad illud, quod lege statutum est, non directè ex vi directivâ legis, sed ex vi iuramenti obligetur. His suppositis duplex est difficultas de subjecto legis imò an supremus Princeps obligetur suis legibus, adò an peregrini obligentur legibus particularibus locorum, in quibus transeunter morantur.

DICO 1. *Princeps dicitur esse solutus à lege, quantum ad vim coactivam. . . . Sed quantum ad vim directivam legis Princeps subditur legi propria voluntate.* S. Th. hic Q. 96. a. 5. ad 3. Sive Legislator Monarchicus in materia Principem decente obligatur propriis legibus per se non tamen directè, nec quoad vim coactivam, sed indirectè quoad vim directivam

Explicatur & probatur conclusio:

Dicitur 1. *Legislator Monarchicus*: quia in regimine Aristocratico, quando Principatus est penes optimates & in democratico, quando regimen est penes plebem & populum, extrâ omne dubium est, quod quilibet ex optimatibus vel plebe directè obligetur publicatis legibus. *Ratio est*: quia quilibet ex optimatibus in priori statu & quilibet ex plebe in posteriori statu respectu totius communitatis est proprius subditus, adeòque directè obligari potest.

Dicitur 2. *In materiâ Principem decente*: quia si lex contineat materiam subditis propriam, cuius observantia dedeceret dignitatem & statum principis, tunc nullatenus suâ lege obligaretur: ut si lex juberet, ne ullus gladius incederet; ut nullus esset liber à vigiliis.

Dicitur 3. *Obligatur.* Hæc obligatio probatur ex variis textibus ut cap. cum omnes 6. de constit. ubi pro ratione allegatur illud Sapientis dictum fundatum in æquitate naturali: *Patere legem, quam tu ipse tuleris.* Can. iustum est 3. dist. IX. *Iustum est Principem legibus obtemperare suis, tunc enim iura sua ab omnibus custodienda*

bona existimet
concordat
Dignus vox est M
Principem profic
quibus: quia tu
quis Can. quæ
cap. 1. de reform
non videtur, si q
non in capite; at
etiam principalis
est, quod requir
tibus; ergo æqui
tam observari
Dicitur 4. *Legis*
et enim, quæ est
quandam determina
quod substantiam,
etiam subditi subji
citate valorem mo
per naturali Prince
tum in contractibus
patis divini, quod
recipienda, etiam S
Dicitur 5. *Per se*
Legislator per accide
servantiam ratione se
Gal. illa condicione
velit legem ferre,
ratione iuramenti.
Dicitur 6. *Non*
prout habet vim dir
licum Principis rel
tem respectu sui ipsi
lex respectu ipsius
obligandi.

dienda existimet, quando & ipse illis reverentiam præbet, concordat Textus in l. 4. C. de LL. lib. 1. tit. 14. Digna vox est Majestate regnantis legibus alligatum se Principem profiteri. Hoc ipsum etiam æquitas naturalis postulat: quia turpis est pars suo universo non congruens Can. quæ contra 2. dist. VIII. Trid. sess. 24. cap. 1. de reform. Totius familie Domini status & ordo mutabit, si quod requiritur in corpore, non invenitur in capite: atqui Legislatore legem non observante pars principalis corporis est difformis universo & illud, quod requiritur in corpore, non invenitur in capite; ergo æquitas naturalis dicitur Legislatorem legem suam observare debere.

Dicitur 4. Legibus propriis: legibus purè humanis: lex enim, quæ est humana solum quoad modum & quandam determinationem materialem, & est divina quoad substantiam, huic non minùs Principes, quam cæteri subditi subjiciuntur. Sic suppositâ lege determinante valorem monetæ pro pretio rerum venalium, jure naturali Princeps obligatur servare hujusmodi pretium in contractibus; item suppositâ determinatione juris divini, quod Communio semel in Paschate sit recipienda, etiam S. Pontifex illâ lege obligatur.

Dicitur 5. Per se obligatur: quia certum est, quod Legislator per accidens obligari possit ad legis suæ observantiam ratione scandali, vel ratione pacti: quando scilicet illâ conditione principatum suscepit, ut nullam velit legem ferre, nisi quam ipsemet observet, vel ratione juramenti.

Dicitur 6. Non tamen directè: quia lex principis, prout habet vim directè obligandi, est imperium politicum Principis respectivè ad subditos, Princeps autem respectu sui ipsius non potest esse subditus; ergo lex respectu ipsius conditoris non habet vim directè obligandi.

Dicitur 7. *Nec quoad vim coactivam*; quia cogere & pœnas infligere est actus extrinsecus à superiore pro-
veniens.

Dicitur 8. *Sed indirectè quoad vim directivam*; quod nihil aliud est, quam quod Princeps obligetur à lege naturæ, ut se conformet suis subditis in observantiâ legis suæ ex hypothesi, quod illam rationabiliter tulerit: lex enim naturæ Principem obligat ad procurandum bonum commune, sed hoc maximè dependet à bono exemplo Principis & conformitate omnium membrorum.

Obj. Dicitur Princeps solutus esse omnibus legibus & super omnes leges; ergo non obligatur suis propriis legibus.

R. Princeps dicitur solutus legibus quoad vim coactivam, non autem quoad vim directivam; Dicitur etiam esse super omnes leges, non quod ab omni obligatione legis sit immunis, sed in hoc sensu, quod Legislator legem suam ex rationabili causa mutare & abrogare vel in eâ dispensare valeat ut respondet S. Th. loc. cit.

Q. An, si subditi obligentur graviter ex motivo certæ virtutis ad observantiam legis: v. g. Subditi obligantur graviter ex motivo temperantiæ ad servandam legem jejunii: an etiam Legislator obligetur graviter ex motivo ejusdem virtutis?

R. Affirmativè: quia obligatio Legislatoris non est ex sola honestate & decentia, ne se subditis reddat odiosum & durum, ut multi volunt, agnoscentes solam culpam venialem in transgressione propriæ legis, sed ex lege æternâ & naturali, quæ dictat, ut Princeps in materia virtutis, quam pro bono communi necessariam judicavit, ipse hoc agat exemplativè, quod subditi agunt subjectivè: non minus enim Princeps lege naturæ obligatur suo exemplo, quam suâ lege prospicere

DE LEGU
 cere bono comm
 lege determinare
 subditi obligabun
 vbi objectionis, c
 præcipienti;
 servantiâ ejusdet
 apud communita
 prospicere bono
 a quo
 Sequitur: Prin
 materia gravi non p
 naturam & decente
 nis reipublicæ, se
 cipus materiam su
 determinavit, cur
 subditi obligentur ad se
 radicaliter &
 re & lege Principis
 eisdem legis positi
 tati tamen legis à
 hypothesi remota
 sunt influxus legis n
 DICO 2. Illi,
 non subduntur leg
 regni, sicut nec ejus
 Explicatur: ad h
 laribus requiritur,
 permanenter adinf
 liter sunt peregrini,
 ad leges contractuu
 formare locis, in
 proportionato mor
 Ratio primæ pa
 tiuntur forum loc
 nentur ad servand

cere bono communi, si igitur iudicet necessarium suâ lege determinare subditis observantiam certæ virtutis, subditi obligabuntur in materia illius virtutis subjective vi subjectionis, quâ obligantur obedire superiori legitime præcipienti; ipse verò Legislatores tenebitur ad observantiam ejusdem virtutis exemplative; quia nimirum caput communitatis non minus tenetur suo exemplo prospicere bono publico quam subditi suo obsequio. ex quo

Sequitur: Principem transgrediendo suas leges in materia gravi non peccare venialiter tantum contra honestatem & decentem conformitatem cum cæteris membris reipublicæ, sed mortaliter contra illam virtutem cujus materiam suo præcepto observandam Princeps determinavit, cum hoc tamen discrimine, quod subditi obligentur ad servationem legis positivæ ex lege naturali radicaliter & remotè mediante nimirum voluntate & lege Principis, Princeps verò ad observantiam ejusdem legis positivæ ex lege naturali propriè in hypothesisi tamen legis à superiore rationabiliter latæ, quâ hypothesisi remotâ per dispensationem v. g. etiam cessavit influxus legis naturalis.

DICO 2. *Illi, qui sunt de unâ civitate, vel regno, non subduntur legibus principis alterius civitatis vel regni, sicut nec ejus dominio S. Th. hic Q. 96. 2. 5. O.*

Explicatur: ad hoc ut quis subdatur legibus particularibus requiritur, ut sit de tali civitate vel regno vel permanentem ad instar veri civis, vel transeunter, qualiter sunt peregrini. Unde peregrini non tantum quoad leges contractuum sed etiam alias tenentur se conformare locis, in quibus tempore observantiæ legis proportionato morantur.

Ratio primæ partis est: quia ratione contractûs sortiuntur forum loci, in quo contrahunt, ideoque tenentur ad servandas condiciones & solemnitates con-

tractus ex lege & consuetudine addi solitas in loco, in quo contrahunt.

Ratio 2dæ partis est: quia existentes in territorio alieno hoc ipso obligantur legibus territorii alieni, in quo de facto existunt, si enim brevis absentia à suo territorio sufficit ad eximendum à legibus illius, etiam brevis præsentia in territorio alieno sufficit ad subjiciendum legibus territorii alieni: æquum enim est, ut sentiat onus, qui sentit commodum.

Obj. Leges obligant solos subditos juxta S. Th. pro contrariâ sententiâ allegatum; sed peregrinus existens uno vel duobus diebus in territorio alieno non est subditus illius territorii. Ergo

R. Distinguendo mi. Non est subditus permanenter Con. transeunter N. nullus fit subditus Principi permanenter, nisi vel ratione originis, vel domicilii vel delicti; aliquis fit subditus transeunter ratione brevis præsentia: quia est de bono communi, ut omnes actu existentes in territorio nil repugnans bono communi faciant; ideo leges prohibentes, ne aliqua merces ex territorio avehantur, ne peregrini ultra tot dies morentur obligant peregrinos: quia aliter defendi populus non posset; ergo pariter per brevem præsentiam aliquis fit subditus transeunter respectu harum legum, aut Principis has leges ferentis: nam omnes leges respiciunt bonum commune loci, in quo feruntur, & ad subjectionem legis sufficit præsentia temporis implendæ legi proportionata.

Effectus legis est id, quod lex in subditis operatur de quo:

DICO 3. *Ad hoc ordinatur unaquæque lex, ut obediatur ei à subditis. Unde manifestum est, quod hoc sit proprium legis, inducere subditos ad propriam ipsorum virtutem S. Th. hic Q 92 a. 1. O. sive duplex est effectus legis: obligare, & bonos reddere subditos.*

Pri-

Prima pars est
legis est obligatio
quasi in ad
enim vis obligat
obligatio passiva
legi pareant;
quam quædam
ratio extrinseca
quam intelligimus
non debere legi ob
naturales parent
fructus, ad pecc
modo Creatura ra
tam duplex potest
veniri vel mortali
tia, ad sub pecc
foro externo.

Dices: Nulla est
est verum imperium
penali obligante ac
rium; si enim e
peccato obligaret
superioris sub pecc
Distinguendo
obligat, vel ad
Con. præcisè ad n
lege penali præscri
terit à lege præscri
non obligat, ad eff
penæ, quæ, salt
in conscientia est
2da Pars itidem
effectus legis est fr
tos, vel simplici
humanæ, vel sec

Prima pars explicatur & probatur: primus effectus legis est obligatio non quidem activa, quâ lex promulgata quasi in actu primo vim habet obligandi: hæc enim vis obligativa est de ratione & essentia legis, sed obligatio passiva, quâ nimirum subditi obligantur, ut legi pareant; quæ quidem obligatio nihil aliud est, quam quædam relatio rationis, vel potius denominatio extrinseca ab ipsâ lege obligante, secundum quam intelligimus illos, ad quos lex pertinet, necessario debere legi obtemperare vel simpliciter, prout res naturales parent legi æternæ; vel necessario ad certum finem scilicet ad peccatum vel pœnam evitandam; quomodo Creaturæ rationales legi subjacent, respectu quarum duplex potest esse obligatio legis id est sub peccato veniali vel mortali, quæ dici solet obligatio in conscientiâ, 2dò sub pœna solum, quæ dicitur obligatio in foro externo.

Dices: Nulla est vera & propria lex, ubi nullum est verum imperium vel prohibitio; atqui in lege purè pœnali obligante ad pœnam duntaxat nullum est imperium; si enim esset imperium, hoc ipso etiam sub peccato obligaret; quandoquidem omne præceptum superioris sub peccato obligat.

R. Distinguendo probat. Hoc ipso sub peccato obligaret, vel ad materiam præceptam vel ad pœnam. Con. præcisè ad materiam præceptam N. Tametsi in lege pœnali purè tali nullum sit præceptum respectu materiæ à lege præscriptæ, ad quam propterea sub peccato non obligat, adest tamen verum præceptum respectu pœnæ, quæ, saltem si exigatur, etiam ex vi præcepti in conscientiâ est subeunda.

2da Pars itidem explicatur & probatur: secundus effectus legis est facere quantum est in se bonos subditos, vel simpliciter & in ordine ad finem totius vitæ humanæ, vel secundum quid, & in ordine ad finem

particularem, quia lex est regula practica; atqui effectus regulæ est conformitas actionum regularum sive talis bonitas & rectitudo, qualis à lege intenditur; ergo effectus legis est facere bonum subditum, sic lex naturæ, si servetur, facit bonum hominem, lex civilis bonum civem, lex Ecclesiastica bonum Clericum, lex Evangelica bonum Christianum.

Obj. 1. Lex potest impleri per actum malum; ergo impletio legis non semper est bona, ergo lex non semper facit bonum & virtuosum subditum.

R. Distinguendo ant per actum malum formaliter ut pertinet ad legem. N. Materialiter & aliunde vitiatum Con. Sensus est: quod, cum leges rectæ esse debeant, ità, ut id, quod præscribunt, sit juxtà rectam rationem; sequitur, quod subditus, qui aliàs cum debitis circumstantiis legi obtemperat, virtuosus & bonus efficiatur; quamvis interim modus virtutis per se sub legem humanam non cadat, sed solum substantia, ità ut legi satisfieri possit per actum non undequaque rectum, attamen hic actus inquantum conformis est legi, rectus est.

Obj. 2. Lex potius efficit hominem malum, quam bonum, ideò Apost. ad Rom. 4, conqueritur de lege; *Lex iram operatur, ubi enim non est lex nec pravariatio.* ad Rom. 5. *Usque ad legem peccatum erat in mundo; peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset... Lex subintravit, ut abundaret delictum.*

R. Distinguendo ant. Lex efficit hominem malum per se & formaliter N. per accidens & occasionaliter Con. Sensus est; Legem per accidens & præter intentionem, adeoque nullo vitio legis sed vitio transgressoris, causare peccatum, quatenus ob depravatam naturæ corruptæ inclinationem per accidens auget concupiscentiam juxta illud: nitimur in vetitum semper cupimusque negata. Legem autem per se non esse causam

peccati satis in

omnis? lex pec

provi, nisi per le

no, nisi lex dicer

Ex dictis colligu

ciens est superi

olicam & potesta

ndere legem, r

in eos, insupe

em legis & puniti

superiori politice

ctiva est subjectur

um, quod tert leg

egem, subjectum e

ctus rationis, quib

objectiva sive object

cepti, prohiberi,

formalis est publi

sive per scripturam,

indoneo facta, sim

obgandi, Causa fi

tu demum formalis

at eius observantiam e

vera lex dicit durati

ut usque ad mortem

durationem stabilem

donec lex abrogetur

in revocatione, vel c

ione,

Propter reverentia

cultui divino dic

one specialiter à legib

sam peccati satis indicat Apost. ad Rom. 7. *Quid ergo dicemus? lex peccatum est? absit. Sed peccatum non cognovi, nisi per legem; nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret; non concupisces.*

Ex dictis colliguntur causæ legis: nimirum causa efficiens est superior politicus habens jurisdictionem politicam & potestatem jus dicendi: quia nemo potest condere legem, nisi habens subditos & jurisdictionem in eos, insuperque vim coactivam ad executionem legis & punitivam coercendi transgressores, quæ soli superiori politico competunt. Causa materialis subjectiva est subjectum immediatum legis. Quasi activum, quod fert legem, est intellectus illius, qui fert legem; subjectum quasi passivum sunt subditi capaces usus rationis, quibus lex imponitur. Causa materialis objectiva sive objectum sunt actiones humanæ, quæ præcipi, prohiberi, puniri aut permitti possunt. Causa formalis est publica & solemnitas promulgatio legis sive per scripturam, sive per præconem, sive alio modo idoneo facta, sine qua lex non consequitur vim obligandi. Causa finalis est bonum commune, effectus demum formalis & intrinsecus legis est obligatio ad eius observantiam eaque stabilis & perpetua: quia vera lex dicit durationem non tantum ad aliquot dies, aut usque ad mortem Legislatoris vel præcipientis, sed durationem stabilem & quantum est de se perpetuam, donec lex abrogetur materiæ desitione aut superioris revocatione, vel contrariæ consuetudinis præscriptione.

DISPUTATIO XIX.

De immunitate Ecclesiasticâ.

PROPTER reverentiam rebus ac personis specialiter cultui divino dicatis debitam aliquæ res & personæ specialiter à legibus & jurisdictione civili exemptæ